

جغرافیا و روابط انسانی، تابستان ۱۳۹۷، دوره ۱، شماره ۱

سنجش سطح توسعه یافتگی دهستان های شهرستان دیواندره

سعدی صالحی^{۱*}، لقمان رحیمیان^۲، هیوا قاسمی پور^۳

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد، جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه پیام نور، ایران

۲- دانشجوی کارشناسی ارشد، جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه پیام نور، ایران

۳- دانشجوی کارشناسی ارشد، جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه پیام نور، ایران

sadisalehi7375@gmail.com

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۰۶/۱۹

تاریخ بازنگری: ۱۳۹۷/۰۶/۱۷

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۰۶/۱۳

چکیده:

پژوهش حاضر به بررسی و سنجش شاخص های توسعه انسانی در دهستان های شهرستان دیواندره واقع در استان کردستان بر اساس مولفه های (محل خرید مایحتاج مردم، آموزشی، فرهنگی- ورزشی، مذهبی، سیاسی-اداری، برق، گاز و آب، بهداشتی و درمانی، بازرگانی و خدمات، مخابرات و ارتباطات) پرداخته شد، روش انجام تحقیق حاضر توصیفی-تحلیلی است، گردآوری اطلاعات با استفاده از منابع کتابخانه ای انجام گرفته، مدل های مورد استفاده در این تحقیق مدل رتبه-اندازه و مدل *HDI* است که برای سنجش میزان تعادل فضایی بین توزیع خدمات و جمعیت در دهستان این شهرستان می باشد آنچه در در یافته های تحقیق مطرح شد نشان می دهد که این است که R برابر ۷۸۹/ می باشد می توان گفت که در دهستان های شهرستان دیواندره بین جمعیت و خدمات تعادل وجود دارد، که بیشترین اختلاف مربوط به دهستان سارال می باشد که از لحاظ جمعیتی دارای جمعیتی رتبه کم، اما از لحاظ خدمات در رتبه مناسب تری قرار دارد، همچنین بر اساس مدل شاخص توسعه انسانی *HDI* به بررسی شاخص های انسانی دهستان های شهرستان دیواندره پرداخته شد که به ترتیب دهستان قراتوره، سارال، حومه، چهل چشمه، زرینه، کوله، کانی شیرین و ایاتو رتبه های اول تا هشتم توسعه یافتگی را در بین دهستان های این شهرستان به خود اختصاص داده اند.

واژگان کلیدی: توسعه یافتگی، مدل *HDI*، شاخص توسعه انسانی، شهرستان دیواندره

بیان مسئله:

توسعه خصوصاً توسعه همه جانبه، جزء مطلوبترین آرمان‌های هر جامعه‌ای است. امروزه برخلاف گذشته، توسعه دیگر یک پدیده تک بعدی تلقی نمی‌شود، بلکه امری چند وجهی و در عین حال واحد و منسجم به حساب می‌آید. توسعه دارای ابعاد اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی می‌باشد و همچنین توسعه سیاسی، توسعه انسانی و توسعه پایدار جایگاه ویژه‌ای در مبحث توسعه دارند (Huntington: 1984) مفهوم توسعه به عنوان مفهومی کلیدی، محمل نظریه پردازیه‌های گوناگونی پس از جنگ جهانی دوم بوده است. پس از پایان جنگ جهانی دوم، بسیاری از کشورهای جهان سوم متوجه شکاف عمیق بین خود و کشورهای غربی شدند که در جنبه‌های مختلف زندگی اجتماعی نمایان بود. نخستین نظریه‌پردازیه‌ها در این زمینه، بر شکاف اقتصادی بین کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه تأکید میکردند و نخستین نظریه‌های توسعه، بر مبنای توسعه اقتصادی متناسب با الگوهای غربی قرار داشتند که از مهمترین این الگوها، الگوی نوسازی دانیل لرنر بود (مولانا، ۱۳۸۷، ۳۵). توسعه از جمله مفاهیم بحث برانگیزی است که به خاطر چند بعدی بودن و داشتن جنبه‌های گوناگون سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی طی سال‌های پس از جنگ جهانی دوم همواره محل مناقشه عالمان رشته‌های گوناگون علوم اجتماعی بوده است. توسعه باور بنیادی دنیای مدرن است که در آن تمامی پیشرفت‌های مدرن در علم، فن آوری، دموکراسی، ارزش‌ها، اخلاق و سازمان اجتماعی، با طرح بشر دوستانه ایجاد دنیایی بهتر در هم می‌آمیزند. توسعه در مفهوم قوی خود به معنای استفاده از منابع تولید جامعه جهت بهبود شرایط زندگی فقیرترین افراد است (پیت و همکاران، ۱۵۱۳۹۰). توسعه از نظر اندیشه‌ورزان علوم اقتصادی و اجتماعی، به معنای ارتقای مستمر کل جامعه و نظم اجتماعی به سوی زندگی بهتر یا انسانی‌تر است به تعبیر دیگر، توسعه فرآیندی است جامع با هدف افزایش توانایی‌های انسانی و اجتماعی، برای پاسخگویی به خواسته‌های تعریف شده در جوامع بشری. توسعه در لغت، به معنای رشد تدریجی در جهت پیشرفته‌تر شدن، قدرتمندتر شدن و حتی بزرگتر شدن است. بنابراین، توسعه کوشش مستمری برای کاهش یا رفع مشکلات و نابسامانی‌های مختلف زندگی اجتماعی و انسانی است. به طور کلی، توسعه فرآیندی است که تجدید سازمان و جهت‌گیری متفاوت کل نظام اقتصادی-اجتماعی را در خود به همراه دارد. توسعه باید علاوه بر اینکه بهبود میزان تولید و درآمد را در برداشته باشد، شامل دگرگونی‌های اساسی در ساخت نهادی، اجتماعی، اداری، ایستارها و دیدگاه‌های عمومی مردم باشد (منافی شرف‌آباد و زمانی، ۱۳۹۱، ۱۳۷ و ۱۳۸). توسعه یافتگی منطقه‌ای از عوامل و شرایط مختلف مکانی و زمانی و ارزش متفاوت شاخص‌های مختلف در سنجش توسعه تأثیر می‌پذیرد (قنبری و همکاران، ۲۸، ۱۳۹۰). در این میان، عدالت فضایی به مفهوم توزیع عادلانه و متناسب فرصت‌های توسعه، تا حد زیادی با توزیع شاخص‌های مؤثر بر توسعه و به تبع آن توسعه بخش صنعتی در ارتباط است (اپوستولاچو، ۱۳۹۳، ۳۶). توزیع متعادل فرصت‌های توسعه از جمله فعالیت‌های صنعتی، گام مهمی برای از بین بردن بی‌تعادلی‌های منطقه‌ای است (شیخ بیگلو، ۱۳۹۱، ۱۹۰). در کشورهای در حال توسعه، رشد سریع و نامتقارن مناطق، اختصاص غیراصولی منابع و امکانات به مناطق برخوردار و محرومیت سایر مناطق (اسلامی، ۱۳۹۱، ۳). در فرآیند برنامه‌ریزی و توسعه نواحی روستایی شناخت این نواحی از لحاظ وضع موجود و سطح توسعه یافتگی از منظر توسعه اجتماعی، بررسی تفاوت‌های محلی و ناحیه‌ای در این زمینه، تبیین عوامل مؤثر در توسعه اجتماعی و در نهایت تلاش برای حل مسائل و مشکلات و تامین نیازها در راستای

تعدیل نابرابری های موجود از اهمیت ویژه ای برخوردار است. در این راستا شاخص ها و نماگرها می توانند منعکس کننده شرایط توسعه اجتماعی باشند (رضوانی، ۱۳۸۲)

پیشینه ی تحقیق:

در سال 1994 نلسون آرتور و همکارانش با بررسی عوامل اجتماعی اقتصادی و تاریخی و نقش دولت ها در توسعه ناحیه ای شهر های آتلانتا و پورتلند در یک دوره ی ۳۰ ساله (۱۹۹۰-۱۹۶۰) نتیجه می گیرد که با وجود این که بیشترین میزان سرمایه گذاری های اقتصادی در منطقه آتلانتا صورت گرفت، شهر پورتلند نسبت به دو شهر دیگر از رونق اقتصادی بیشتری برخوردار شده و آنچه باعث تجدید حیات شهری این ناحیه نسبت به دو ناحیه دیگر شده مسئله مدیریت و هماهنگی در برنامه ریزی توسعه ناحیه ای این شهر نسبت به دو شهر دیگر است. بدری و رونیزی (۱۳۸۵) با تحلیل سطح توسعه یافتگی نواحی روستاهای شهرستان کامیاران پرداختند نشان دادند که ضریب توسعه یافتگی بین روستاهای کامیاران متفاوت بوده و اختلافات و نابرابری زیادی دارند از هفت دهستان این شهرستان یک دهستان توسعه یافته، پنج دهستان در حل توسعه و یک دهستان توسعه نیافته است. حیدری (۱۳۸۳) در پژوهشی با عنوان سنجش درجه توسعه یافتگی دهستان های شهرستان آمل به منظور تعیین اولویت های توسعه با استفاده از مدل تاکسونومی به این نتیجه رسیده است که دهستان های این شهرستان دارای سطوح توسعه یافتگی همگن و متعادلی هستند. ضربانی و مولوی (۱۳۸۸) در بررسی شاخص های توسعه در شهرستان های استان همدان بعد از اعمال شاخص جمعیت و شاخص های خدماتی و مشخص شدن سطح توسعه شهرستانهای که برای توجه بیشتر باید در اولویت باشند را مشخص می کند و آنها را به ۶ گروه تقسیم می کند. بابایی فرد (۱۳۸۹) در مقاله ی به استفاده از روش تحلیل ثانویه داده ها، رابطه بین توسعه فرهنگی و توسعه اجتماعی در ایران مورد مطالعه قرار گرفته است. داده های این پژوهش عموماً از پیمایش ملی رفتارهای فرهنگی ایرانیان در سال ۱۳۷۸ و پیمایش ملی ارزش ها و نگرش های ایرانیان در سالهای ۱۳۷۹ و 1382 اخذ شده و مورد تحلیل قرار گرفته است. دانش، آگاهی و اطلاعات گوناگون سیاسی، اجتماعی و فرهنگی اخذ شده از مطالعه و استفاده از رسانه ها به عنوان عناصر توسعه فرهنگی و مواردی مانند تحقق عدالت، میزان روحیه مشارکت جویی در گروهها و تشکل های اجتماعی، آزادی، آسایش و رفاه در جامعه، امنیت و ... به عنوان سنجه های توسعه اجتماعی در نظر گرفته شده اند. نتایج این پژوهش نشان میدهد که توسعه فرهنگی متغیری تأثیرگذار بر تحقق توسعه اجتماعی است. همچنین یافته های آن نشان دهنده وجود موانع متعددی مانند فقدان روحیه فردگرایی، نبود شرایط تکثر فکری و فرهنگی، آسیب های هویتی و فرهنگی و ... بر سر راه توسعه فرهنگی در ایران است.

خاکپور و باوانپور (۱۳۸۹) در مقاله ی با عنوان بررسی شاخص توسعه انسانی در کشورهای اسلامی انجام دادند که در این مقاله با استفاده از تحلیل داده های موجود، به شناخت وضعیت شاخص های توسعه انسانی در کشورهای اسلامی، مقایسه این کشورها با یکدیگر و با سایر کشورهای جهان پرداخته شده است. نتایج این مطالعه نشان میدهد که کشورهای اسلامی از نظر شاخص های توسعه انسانی تفاوت های بسیاری با یکدیگر دارند و از نظر درجه توسعه منابع انسانی به مناطق مختلفی تقسیم بندی می شوند که به ترتیب عبارتند از: غرب آسیا، جنوب و جنوب شرق آسیا و آفریقا. همچنین نتایج این مطالعه نشان میدهد که به طور کلی شاخص های توسعه انسانی در کشورهای اسلامی

نسبت به دیگر کشورهای جهان در سطح پایین تری قرار دارد. همانگونه که یکی از فرضیه های این مطالعه نشان میدهد، همبستگی میان سطح سواد و شاخص توسعه انسانی در کشورها حدود ۰,۹۸ است که این همبستگی در کشورهای اسلامی نیز در حد قوی ۰,۸۴۸ و نسبتاً قوی ۰,۶۱۹ است که نشان دهنده تاثیر سواد بر توسعه انسانی در کشورهای اسلامی است. براساس تحقیق صادقی و همکاران (۲۹۱:۱۳۸۵) با عنوان توسعه انسانی در ایران انجام گرفت میتوان چنین استنباط کرد، شاخص HDI نشان می دهد که استان های اذربایجان غربی، اردبیل، کردستان، سیستان و بلوچستان دارای فقر انسانی بالاتر هستند و استان های تهران-اصفهان-سمنان سطح فقر نسبت به سایر نقاط نشان میدهد

روش تحقیق:

تحقیق حاضر از لحاظ روش، توصیفی - تحلیلی، از لحاظ هدف، کاربردی و از لحاظ گردآوری اطلاعات ترکیبی از روش اسنادی- کتابخانه ای است، همچنین از نرم افزار GIS 10.2 برای تهیه نقشه مطالعاتی و نقشه های نهایی استفاده شد.

۱- مدل رتبه - اندازه از فرمول زیر تبعیت می کند

$$R = \frac{1 - \sum d^2}{N^2 - n}$$

روال کار بدین صورت بوده که بعد از تهیه و جمع آوری اطلاعات مربوط به خدمات و جمعیت مربوط به دهستان های شهرستان میزان همبستگی بین جمعیت و خدمات مشخص شده است در این مدل مقدار R نشان دهنده اختلاف بین خدمات و جمعیت که هرچه این مقدار به یک نزدیک تر باشد نشانگر این است که توازن و عدالت برقرار است و هرچه به صفر هم نزدیک تر باشد نشانه عدم توازن و عدالت در بین دهستانها می باشد. شاخص های این تحقیق از اطلاعات و آمار این تحقیق از فرهنگ آبادی های ۱۳۹۰ استخراج شده که در جدول شماره ۲ آمده است.

۲- مدل HDI:

و بر اساس مدل HDI که به سنجش شاخص های توسعه انسانی در دهستان ها شهرستان دیواندره می پردازد شاخص های مورد استفاده شامل مولفه های (آموزشی، فرهنگی، ورزشی، برق، گاز، ورزشی، بهداشتی، درمانی، مخابرات، ارتباطات) است مدل مورد استفاده در تحقیق شاخص توسعه انسانی (HDI) است که با انجام این محاسبات و مشخص شدن میزان شاخص ترکیبی توسعه انسانی، هر یک از مناطق را می توان به سه دسته توسعه یافته، نیمه توسعه یافته و محروم تقسیم بندی کرد،

این روش دارای سه مرحله است مرحله اول: تعریف اندازه محرومیتی است که هر منطقه از لحاظ شاخص های مورد مطالعه است:

فرمول شماره $\frac{\max x_{ij} - M_{ij}}{\max X_{ij} - \min i_j}$ مرحله دوم: تعریف شاخص متوسط یا میانگین محرومیت است:

$$LJ = \frac{\sum XIJ}{N} \times 2$$

فرمول شماره ۲

مرحله سوم: در این روش اندازه گیری توسعه انسانی است که شاخص مزبور ما به تفاوت عدد یک از متوسط محرومیت خواهد بود

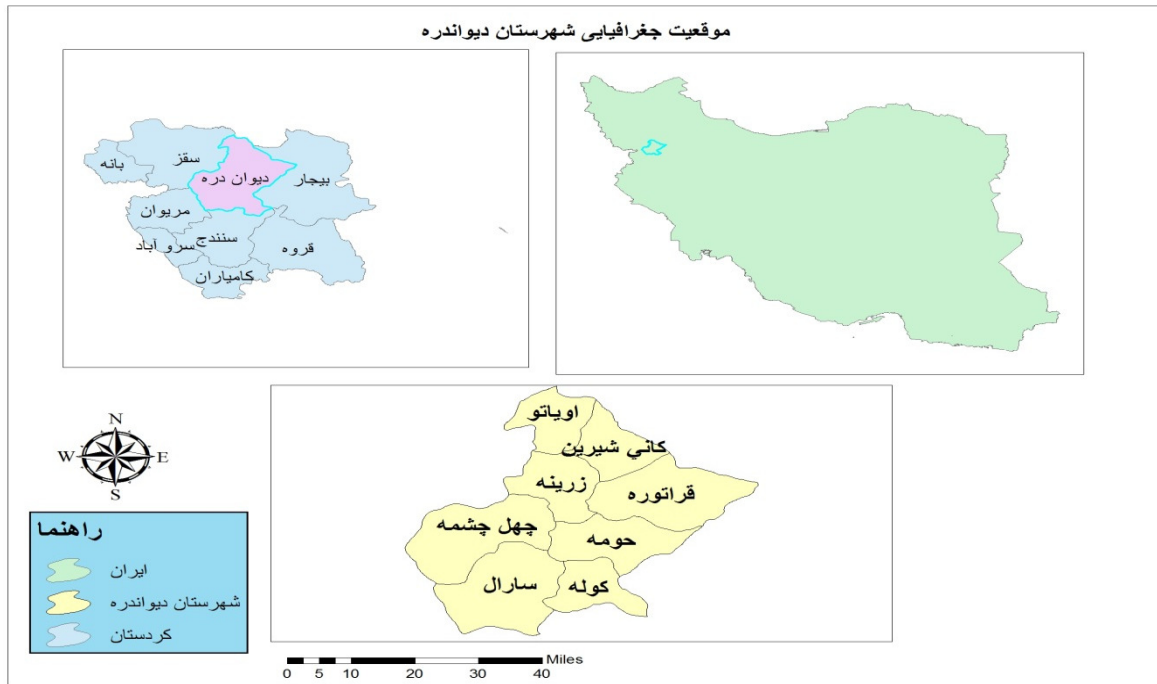
جدول (۲) مولفه و گویه های بکار رفته در پژوهش

ردیف	مولفه	گویه
۱	طرح هادی	اجرای طرح هادی
۲	محل خرید مایحتاج مردم	محل خرید مایحتاج مردم
۳	آموزشی، فرهنگی و ورزشی	مهد، دبستان، مدرسه راهنمایی شبانه روزی پسرانه و دخترانه، مدرسه راهنمایی پسرانه و دخترانه، دبیرستان شبانه روزی پسرانه و دخترانه، هنرستان فنی و حرفه ای دخترانه و پسرانه، بوستان روستایی، کتابخانه عمومی، زمین ورزشی، سالن ورزشی
۴	مذهبی	مسجد، اما زاده، اماکن مذهبی سایر ادیان، مدرسه علمیه، امام جماعت، خانه عالم
۵	سیاسی و اداری	شورای اسلامی روستا، دهیاری، پاسگاه نیروی انتظامی، مرکز خدمات جهاد کشاورزی-مروج کشاورزی، شورای حل اختلاف، شرکت تعاونی
۶	برق، گاز، آب	برق شبکه سراسری، موتور برق دیزلی، انرژی نو، گاز لوله کشی، آب لوله کشی، سامانه تصفیه آب
۷	بهداشتی و درمانی	حمام عمومی، مرکز بهداشت، داروخانه، خانه بهداشت، پایگاه بهداشت، دندان پزشکی، بهیار یا مامای روستایی، دامپزشک و تنکسین دامپزشکی، آزمایشگاه و رادیولوژی، غسلخانه، سامانه جمع اوری زباله، پایگاه آتشنشانی
۸	بازرگانی و خدمات	نمایندگی پخش نفت سفید، نمایندگی پخش سیلندر گاز، فروشگاه تعاونی، بقالی، نانوايي، گوشت فروشی، قهوه خانه، بانک، تعمیرگاه ماشین آلات کشاورزی، تعمیرگاه ماشین الات غیر، جایگاه سوخت
۹	مخابرات و ارتباطات	صندوق پست، دفتر پست، دفتر مخابرات، دفتر فناوری اطلاعات و ارتباطات، دسترسی عمومی به اینترنت، دسترسی به روزنامه و مجله، دسترسی به وسیله نقلیه عمومی، دسترسی به ایستگاه راه آهن
	جمعیت	جمعیت سال ۱۳۹۵

منبع: فرهنگ آبادیهای سال ۱۳۹۵ استان کردستان

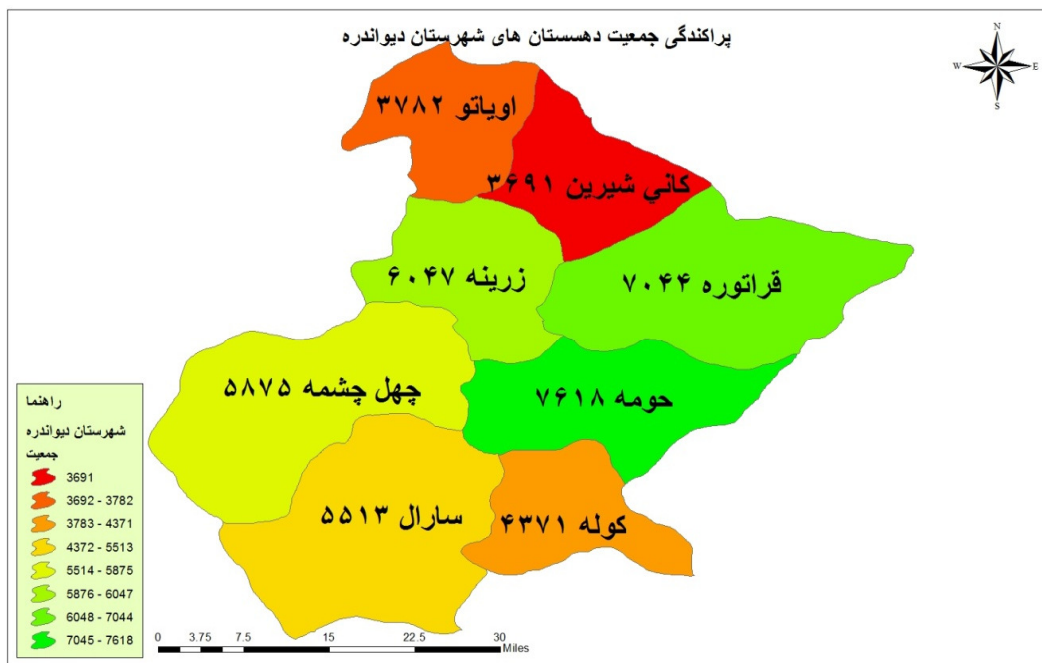
منطقه مورد مطالعه:

شهرستان دیواندره یکی دیگر از شهرستان های استان کردستان است که در شمال این استان واقع شده و مرکز آن شهر دیواندره است. این شهرستان دارای ۲ شهر به نام های دیواندره و زرینه است. همچنین شهرستان دیواندره دارای ۳ بخش، ۸ دهستان و ۱۷۲ آبادی دارای سکنه و ۹ آبادی خالی از سکنه است. در آبان ۱۳۹۵، جمعیت شهرستان ۸۰۰۴۰ نفر بوده است. از این تعداد ۳۶۰۹۸ نفر ساکن در نقاط شهری، ۴۳۹۴۱ نفر ساکن در نقاط روستایی بوده اند. میزان روستانشینی در این شهرستان ۵۴/۹۰ درصد می باشد.

یافته های تحقیق:

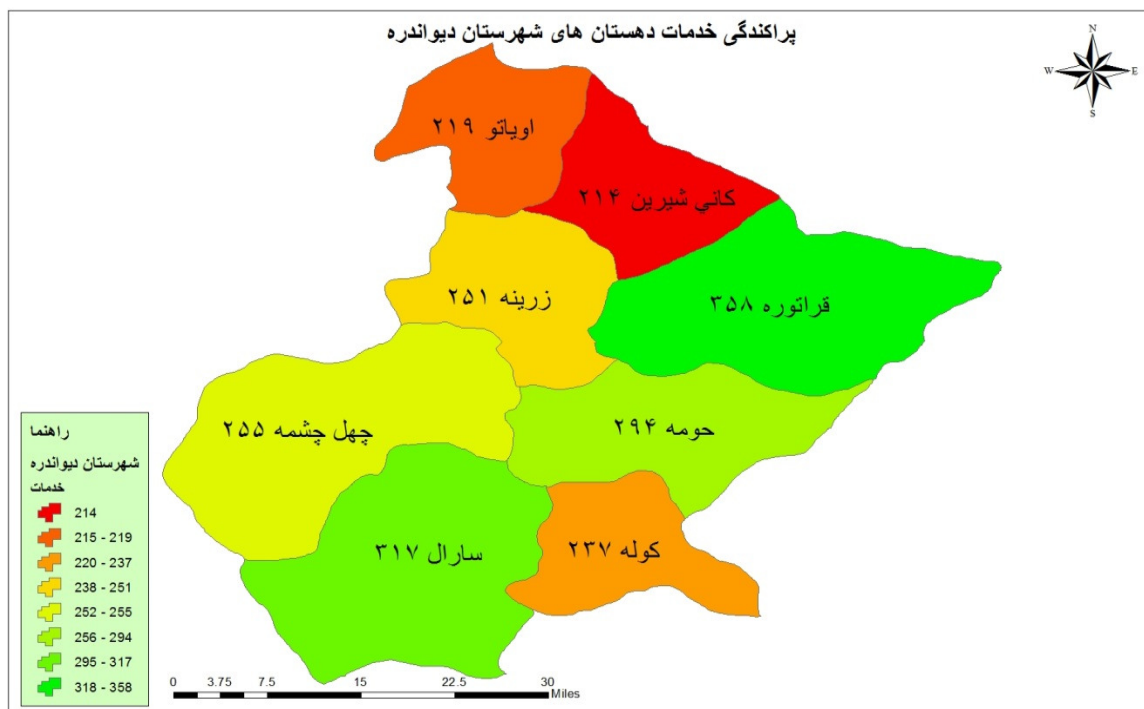
بر اساس فرهنگ آبادی ها، سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵ خدمات و جمعیت شهرستان دیواندره استخراج شده و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است.

شکل ۲- پراکندگی جمعیت در دهستان های شهرستان دیواندره

مرحله بعد از طریق فرهنگ آبادی ها سال ۱۳۹۵ مولفه های (اجرای طرح های هادی، محل خرید مایحتاج مردم،

آموزشی، فرهنگی و ورزشی، مذهبی، سیاسی و اداری، برق، گاز و آب، بهداشتی و درمانی، بارزگانی و خدمات، مخابرات و ارتباط) و تمامی گویه های متعلق به این شاخص ها مورد بررسی قرار گرفت و که سهم هر دهستان به شرح زیر است:

شکل ۳- پراکندگی خدمات در دهستان های شهرستان دیواندره

بعد از مشخص نمودن جمعیت کل دهستان های شهرستان دیواندره و هم چنین جمع بندی تمامی امکانات و خدمات آنها، جدول شماره (۲) طراحی شد که در آن به رتبه بندی دهستانها هم از لحاظ جمعیت و هم از لحاظ خدمات اقدام شده است در این جدول (D1) نشان دهنده اختلاف بین رتبه خدمات و جمعیت در هر دهستان می باشد و مجذور عدد به دست آمده (اختلاف رتبه جمعیت - خدمات)، (D2) نشان از وضعیت تعادل فضایی بین جمعیت و خدمات در دهستان های شهرستان دیواندره است.

جدول ۲- وضعیت توزیع فضایی خدمات و جمعیت در دهستانهای شهرستان دیواندره

نام دهستان	جمعیت	رتبه جمعیت	خدمات	رتبه خدمات	D1	D2
ایوتا	۳۷۸۲	۷	۲۱۹	۷	۰	۰
زربینه	۶۰۴۷	۳	۲۵۱	۵	۲	۴
کانی شیرین	۳۶۹۱	۸	۲۱۴	۸	۰	۰
چهل چشمه	۵۸۷۵	۴	۲۵۵	۴	۰	۰
حومه	۷۶۱۸	۱	۲۹۴	۳	۲	۴
قراتوره	۷۰۴۴	۲	۳۵۸	۱	۱	۱
سارال	۵۵۱۳	۵	۳۱۷	۲	۳	۹
کوله	۴۳۷۱	۶	۲۳۷	۶	۰	۰

(منبع نویسندگان، ۱۳۹۷)

حالا بر اساس فرمول زیر میزان نهایی همبستگی بین خدمات و جمعیت در دهستهای مورد مطالعه به دست آمد.

$$R = \frac{1 - \sum d^2}{N^2 - n}$$

بر اساس مدل رتبه - اندازه، $\sum d^2$ مجموع مجذور تمام اختلاف رتبه خدمات و جمعیت می باشد

N هم تعداد متغیرها می باشد (که ۸ دهستان می باشد)

$$=R = \frac{1 - 6 \times 18}{8^2 - 8}$$

$$R = \frac{1 - 108}{504} = 1 - 0.214 = 0.786$$

از آنجا که عدد بدست آمده در این مدل مقداری بین ۰ و ۱ می باشد هر چه عدد بدست آمده به ۱ نزدیکتر باشد میزان همبستگی بین خدمات و جمعیت در سطح متعادل قرار دارد لذا با توجه به اینکه مقدار عدد به دست آمده از این پژوهش ۰.۷۸۶ / می باشد می توان گفت که در دهستان های شهرستان دیواندره بین جمعیت و خدمات تعادل وجود دارد، که بیشترین اختلاف مربوط به دهستان سارال می باشد که از لحاظ جمعیتی دارای جمعیتی رتبه کم، اما از لحاظ خدمات در رتبه مناسب تری قرار دارد.

مدل HDI:

بر اساس آمارنامه و فرهنگ آبادی های سال ۱۳۹۵ استان کردستان اطلاعات زیر در مورد شاخص های (محل خرید دهستان، آموزش، فرهنگی و رزشی، مذهبی، سیاسی-اداری، برق، گاز و آب، بهداشتی و درمانی، بازرگانی و خدمات، مخابرات و ارتباطات) در مورد دهستان های شهرستان دیواندره جمع آوری و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت:

مرحله اول: تعریف اندازه محرومیتی است که هر منطقه از لحاظ شاخص های مورد مطالعه است: ابتدا یک جدول بر اساس اطلاعات فرهنگ آبادی ها سال ۱۳۹۵ در مورد دهستان های دیواندره و شاخص های مورد استفاده در پژوهش طراحی می کنیم (جدول ۲)، سپس اطلاعات را در فرمول شماره ۱ جایگزین میکنیم

$$1 \text{ فرمول شماره } \frac{\text{MAX } x_{ij} - M_{ij}}{\text{max } X_{ij} - \text{min } i_j}$$

مرحله دوم: تعریف شاخص متوسط یا میانگین محرومیت است: بعد جدول (۳) را طراحی نموده برای به دست آوردن شاخص متوسط یا میانگین محرومیت از فرمول شماره ۲ استفاده می شود

$$2 \text{ فرمول شماره } \frac{\sum X_{ij}}{N}$$

مرحله سوم: در این روش اندازه گیری توسعه انسانی است که شاخص مزبور ما به تفاوت عدد یک از متوسط محرومیت خواهد بود

۱-IJ

جدول ۳- وضعیت توزیع خدمات در دهستان های شهرستان دیواندره

شاخص دهستان	محل خرید	آموزشی	مذهبی	سیاسی-اداری	برق، گاز و آب	بهداشت و درمان	بازرگانی و خدمات	مخابرات و ارتباطات	طرح هادی
ایاتو	۱۹	۳۱	۲۶	۳۴	۳۲	۳۰	۲۵	۱۹	۳
زرینه	۲۰	۲۰	۳۲	۳۵	۳۷	۲۳	۳۶	۲۷	۴
کانی شیرین	۲۳	۲۳	۲۳	۲۶	۴۸	۲۴	۱۹	۲۶	۱
چهل چشمه	۲۲	۲۲	۳۵	۳۵	۴۶	۲۷	۳۶	۲۷	۲
حومه	۲۴	۲۴	۳۸	۴۰	۵۹	۲۸	۴۶	۱۸	۵
قراتوره	۲۸	۲۸	۵۲	۵۴	۴۴	۶۰	۴۵	۳۱	۶
سارال	۳۹	۳۹	۴۱	۴۹	۶۲	۱۵	۲۵	۴۴	۲
کوله	۳۰	۳۰	۱۵	۳۲	۳۱	۳۹	۳۳	۳۱	۴

(منبع: فرهنگ آبادی های استان کردستان: ۱۳۹۵)

بعد از جمع آوری اطلاعات بر اساس قسمت اول فرمول دستیابی به شاخص های توسعه انسانی جدول دوم تکمیل شد، که از اختلاف بزرگ ترین و عدد مربوط به هر ستون با تک تک اعداد، در هر ستون، و قسمت منجر عبارت زیر باید اختلاف بزرگ ترین عدد از کوچک ترین عدد هر ستون را به دست بیاریم.

$$1 \frac{\text{MAX } x_{ij} - \text{M } ij}{\text{max } X_{ij} - \text{min } ij}$$

فرمول شماره

جدول ۴- تجزیه و تحلیل فرمول شماره اول

شاخص دهستان	محل خرید	آموزشی	مذهبی	سیاسی-اداری	برق، گاز و آب	بهداشت و درمان	بازرگانی و خدمات	مخابرات و ارتباطات	طرح هادی
ایاتو	۲۰	۹	۲۶	۲۰	۳۰	۳۰	۲۱	۲۵	۳
زرینه	۱۹	۳	۲۰	۱۹	۲۵	۳۷	۹	۱۷	۲
کانی شیرین	۱۶	۱۶	۲۹	۲۸	۱۴	۳۶	۲۷	۱۸	۵
چهل چشمه	۱۷	۱۵	۱۷	۱۹	۱۶	۳۳	۱۰	۱۷	۴
حومه	۱۵	۴	۱۴	۱۴	۳	۳۲	۰	۲۶	۱
قراتوره	۱۱	۰	۰	۰	۲۲	۰	۱	۱۳	۰
سارال	۰	۰	۱۱	۵	۰	۴۵	۲۱	۰	۴
کوله	۹	۱۳	۳۵	۲۲	۳۱	۲۱	۱۳	۱۳	۲
M-M	۲۰	۱۶	۳۵	۲۸	۳۱	۴۵	۲۷	۲۵	۵

منبع: یافته های تحقیق، ۱۳۹۷

بر اساس جدول بالا مرحله سوم معادله به این صورت که تمامی اعداد به دست آمده را بر اختلاف بزرگ تری و کوچک ترین عدد که بر اساس فرمول قبلی انجام شد، تقسیم میکنیم

$$2 \frac{\sum X_{ij}}{N}$$

فرمول شماره

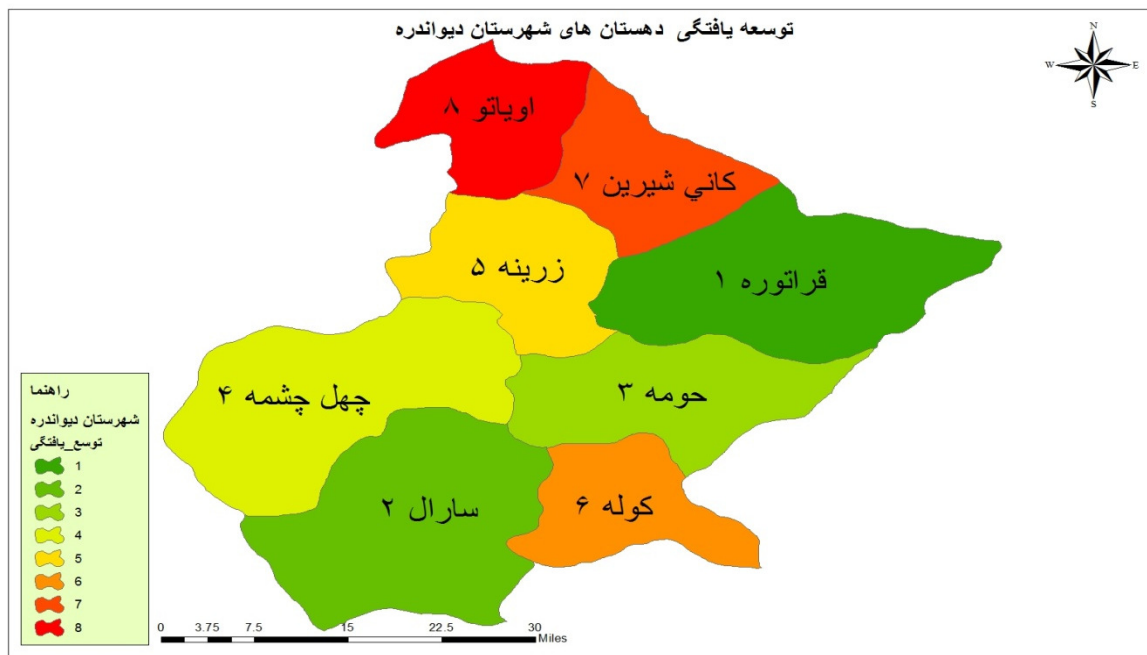
جدول ۵- تجزیه و تحلیل فرمول شماره ۲

شاخص دهستان	محل خرید	آموزشی	مذهبی	سیاسی-اداری	برق، گاز و آب	بهداشت و درمان	بازرگانی و خدمات	مخابرات و ارتباطات	طرح هادی
ایاتو	۱	۰,۵۶	۰,۷۴	۰,۷۱	۰,۹۶	۰,۶۶۹	۰,۷۷	۱	۰,۶
زرینه	۰,۹۵	۰,۱۸	۰,۵۷	۰,۸۶	۰,۸۰	۰,۸۲	۰,۳۳	۰,۶۵۴	۰,۴
کانی شیرین	۰,۸	۱	۰,۸۲	۱	۰,۶۳	۰,۷۳	۱	۰,۶۹	۱
چهل چشمه	۰,۳	۰,۹۳	۰,۴۸	۰,۶۷	۰,۷۲	۰,۷۳	۰,۳۷	۰,۶۳	۰,۱۳
حومه	۰,۷۵	۰,۲۵	۰,۴	۰,۱۳	۰,۱۳	۰,۷۱	۰	۱	۰,۲
قراتوره	۰,۵۵	۰	۰	۰	۰,۷۰	۰	۰	۰,۵	۰
سارال	۰	۰	۰,۳۱	۰,۲۲	۰	۱	۰,۷۷	۰	۰,۸
کوله	۰,۴۷	۰,۸۱	۱	۱	۱	۰,۴۶	۰,۴۸	۰,۵	۰,۴

اگر مقدار کمتر از ۵/ باشد ($0.5 \leq HDI < 0.8$)، منطقه دارای سطح محروم می باشد اگر مقدار عددی کمتر از ۸/ و بیشتر از ۵/ باشد ($0.8 \leq HDI < 0.9$) منطقه در سطح متوسط و اگر مقدار عددی بیشتر از ۸/ باشد ($0.9 \leq HDI < 1.0$) باشد منطقه توسعه یافته است. (حکمت نیا و همکاران، ۱۳۸۵)

جدول ۷- رتبه بندی دهستان های شهرستان دیواندره بر اساس شاخص توسعه یافتگی

دهستان	Jz	HDI	رتبه بندی	سطح توسعه یافتگی
ایاتو	۰,۷۷	۰,۲۳	۸	محروم
زرینه	۰,۶۷	۰,۳۹	۵	محروم
کانی شیرین	۰,۷۴	۰,۲۶	۷	محروم
چهل چشمه	۰,۵۵	۰,۴۵	۴	محروم
حومه	۰,۳۸	۰,۶۲	۳	متوسط
قراتوره	۰,۱۹	۰,۸۱	۱	توسعه یافته
سارال	۰,۳۴	۰,۶۶	۲	متوسط
کوله	۰,۶۷	۰,۳۳	۶	محروم

نقشه ۴- شماتیک توسعه یافتگی و توسعه نیافتگی دهستان های شهرستان دیواندره منبع (یاخته های پژوهش، ۱۳۹۷)

نتیجه گیری:

در این پژوهش به سعی بررسی میزان پراکندگی جمعیت و خدمات در بین دهستان های شهرستان دیواندره که بر اساس مدل رتبه -اندازه و تحلیل توسعه یافتگی بر مدل *HDI* شود، آنچه در در یافته های تحقیق مطرح شد نشان میدهد که این است که R برابر ۷۸۹ / می باشد می توان گفت که دردهستان های شهرستان دیواندره بین جمعیت و

خدمات تعادل وجود دارد، که بیشترین اختلاف مربوط به دهستان سارال می باشد که از لحاظ جمعیتی دارای جمعیتی رتبه کم، اما از لحاظ خدمات در رتبه مناسب تری قرار دارد، همچنین بر اساس مدل شاخص توسعه انسانی HDI به بررسی شاخص های انسانی دهستان های شهرستان دیواندره پرداخته شد که به ترتیب دهستان قراتوره (۰٫۸۱)، سارال (۰٫۶۶)، حومه (۰٫۶۲)، چهل چشمه (۰٫۴۵)، زرینه (۰٫۳۹)، کوله (۰٫۳۳)، کانی شیرین (۰٫۲۶) و ایاتو (۰٫۲۳) رتبه های اول تا هشتم توسعه یافتگی را در بین دهستان های این شهرستان به خود اختصاص داده اند. که دهستان های ایاتو، زرینه، کانی شیرین، چهل چشمه و کوله دهستان های محروم شهرستان، دهستان های سارال و حومه در سطح متوسط و دهستان قراتور تنها دهستان توسعه یافته ی شهرستان دیواندره می باشد.

پیشنهادات:

۱- ایجاد شهرک های صنعتی و نیمه صنعتی در دهستان های محروم با توجه به نیاز های اولیه ثانویه ساکنان ۲- افزایش حس تعهد و پایداری مردم از طریق مشارکت دادن مردم در طرح های توسعه فرهنگی و اقتصادی در این دهستان ها در جهت رسیدن به توسعه ۳- استفاده از منابع پایدار محیطی در دهستان ها ۴- حمایت از اقتصادهای محلی و کوچک ۵- توجه بیشتر به جاذبه های گردشگری شهرستان علل خصوص غار گرفتو

منابع:

۱. اسلامی سیف اله، ۱۳۹۱، تعیین و محاسبه درجه توسعه یافتگی استان های کشور طی دو مقطع (۱۳۷۵-۱۳۸۵) مجله اقتصادی (دو ماهنامه بررسی مسائل و سیاست های اقتصادی). دوره ۱۲، شماره ۱، ص ۴۱-۶۸
۲. بابایی فر، اسدالله (۱۳۸۹) توسعه فرهنگی و توسعه اجتماعی در ایران، مجله رفاه اجتماعی، تابستان ۱۳۸۹، شماره ۳۷،
۳. بدری، س. ع. و اکبریان رونیزی، س. ر. (۱۳۸۵) تعیین سطح توسعه یافتگی نواحی روستایی شهرستان کامیاران. فصلنامه تحقیقات جغرافیایی ۸۲، ۱۳۰-۱۱۶
۴. حیدری، ب (۱۳۸۳) سنجش درجه توسعه یافتگی دهستان های شهرستان آمل به منظور تعیین اولویت های توسعه با استفاده از مدل تاکسونومی. پایان نامه کارشناسی ارشد رشته جغرافیا و برنامه ریزی. دانشگاه اصفهان.
۵. خاکپور، براتعلی، باوانپور، علیرضا (۱۳۸۹) بررسی شاخص توسعه انسانی در کشورهای اسلامی، چهارمین کنگره بینالمللی جغرافیدانان جهان اسلام، فروردین، ۱۳۸۹
۶. قنبری، یوسف، برقی، حمید و حمید حجاریان (۱۳۹۰) سنجش توزیع فضایی مؤلفه های صنعتی شهرستان های استان - اصفهان، مجله علمی تخصصی برنامه ریزی فضایی، سال اول، شماره ۱، صص ۱۷-۳۶
۷. رضوانی، محمدرضا (۱۳۹۳) سنجش و تحلیل سطوح توسعه یافتگی نواحی روستایی در شهرستان سندج، مجله جغرافیا و توسعه ناحیه ای، شماره سوم، صص ۱۶۲-۱۴۹

۸. شیخ بیگلو، رعنا، تقوایی، مسعود و حمیدرضا وارثی (۱۳۹۱) تحلیل فضایی محرومیت و نابرابری های توسعه در شهرستان های ایران، فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، سال دوازدهم، شماره ۱۰، صص ۵۴-۵۱۲.
۹. صادقی.حسین، عبدالهی حقی.سولماز،لیلا عبدالله زاده، (۱۳۸۵)، توسعه انسانی در ایران، فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، سال ششم، شماره ۲۲۰، صص ۲۸۳-۳۰۴.
۱۰. ضرابی، اصغر، ابراهیم مولوی (۱۳۸۸)، تحلیل شاخص های توسعه در شهرستان های استان همدان، -۵۹ نشریه آمایش محیط، شماره ۵، صفحات ۵۱-۶۵.
۱۱. مولانا، حمید (۱۳۸۷)، اطلاعات عالمگیر و ارتباطات جهانی، ترجمه حسین برجیان، قم: انتشارات موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی. ۳۵.
۱۲. منافی شرفآباد، کاظم و زمانی، الهام (۱۳۹۱) نقش نظام آموزش و پرورش در توسعه ی فرهنگی جامعه فصلنامه ی مهندسی فرهنگی، سال هفتم، شماره ی ۷۴ و ۷۳، صص ۱۳۴-۱۵۱.
13. Apostil ache, M. A., 2014, *Regional Development in Romania-From Regulations to Practice. Procedia Economics and Finance, No. 8, pp. 35-41*
14. Arthur C.N and teal. (1994) *the relief regional development management in central city, Revitalization, Journal of Planning Literature, vole & No 4.May.*
15. Huntington, Samuel P (1984), *will more countries become democratic? Political Science Quarterly, vole 99, No. 2.*